Tényfeltáró beszélgetés egy Örökös Taggal

Veszelinov Ottó
veszelinovo@gmail.com

Abstract

Dr. Mihály Endes, retired pedatrician and one of the founders of Birdlife Hungary has been elected a Life Member of Birdlife Hungary (ID of membership card: 112, dated: 6th January 1974) on 19th May 2012. The honoree was invited for a short talk by Ottó Veszelinov, secretary of the Hajdú-Bihar County Group of Birdlife Hungary and technical editor of Calandrella. The honore started as an amateur ornithologist, naturalist and conservationist and became the editor-in-chief of Calandrella founded by him 25 years ago making his own research and those of others available for experts and laymen.

Dr. Endes Mihály nyugalmazott gyermekorvost, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület alapító tagját (Tagsági igazolványának száma: 112., kelt: 1974. január 6.), 2012. május 19-én az MME Örökös Tagjává választotta. Veszelinov Ottó, az MME Hajdú-Bihar megyei Helyi Csoport titkára, a Calandrella évkönyv technikai szerkesztője invitálta rövid beszélgetésre a kitüntetettet, aki hivatásának gyakorlása mellett „műkedvelőként" lett a természet, benne a madarak kutatója, védelmezője és a negyedszázada általa megalapított Calandrella főszerkesztőjeként tette és teszi a saját és mások eredményeit a szakma és az érdeklődök számára hozzáférhetővé.

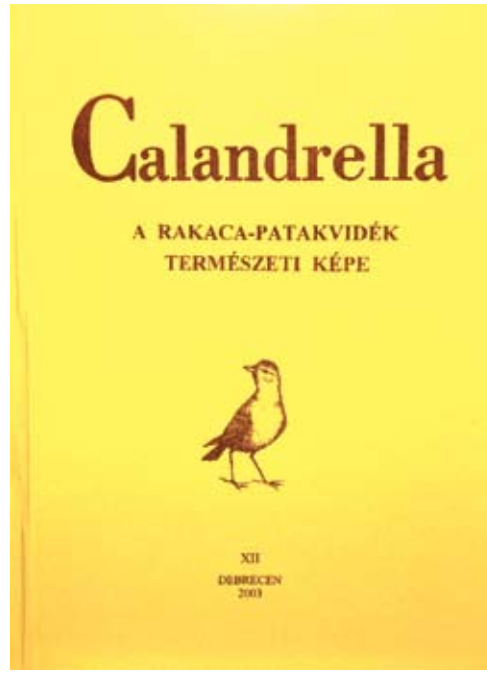
V.O.: Miska bátyám, gratulálok mindannyiunk nevében kitüntetésedhez, amely minket is büszkeséggel tölt el a „közös fészekalj" érzését erősítve.

E.M.: Köszönöm a gratulációt, amely a kapott Díszoklevéllel együtt az sugallja, hogy mintegy hatvan-egynéhány évvel ezelőtt jól választottam. Szakmát is, hobbit is. Köszönet érte szüleimnek, páromnak, hazai és külhoni szakmai nagyságoknak, végül, de nem utolsósorban nektek, a szűkebb pátriánkban élő madarász (és mi minden egyéb) munkatársaknak. Nincs is jobb érzés, mint tudni, hogy egyrészt hatunk, másrészt számíthatunk egymásra.

V.O.: Ezek szerint ugyancsak régi a kapcsolatod a madarakkal. Ismerjük munkáid jelentős részét, köztük könyveket, cikkeket, előadásokat. Tudjuk, hazánk mellett bejártad a fél világot (a Déli-sarkot leszámítva is hatból négy földrészt), intenzíven ápolsz külföldi kapcsolatokat, Nemzetközi Kongresszus előadója is voltál, a legnagyobb múzeumokban kutattál.

E.M.: Valóban hosszú a lista. Több száz írás (tudományos és népszerű ismeretterjesztő), a rádió, tv, napilapok olykor telefonos interjúit pedig nehéz lenne összeszámolni. A média nagy úr, kiváltképpen, ha jó ügyet szolgál éppen. Ám a felsoroltakkal messze nincs vége. Mert hasonló intenzitással foglalkozom botanikával, ásványtannal (a Földre nézve új ásványfajt is fedeztem fel – mondjuk szerencsém volt…), továbbá a gerincesek mind az öt osztályával, s nem kevesebb lelkesedéssel. A tapasztalatokat, felfedezéseket pedig mihamarabb közkinccsé kell tenni, úgy válik élővé, hasznossá a tudás. Mások számára is, akik munkáiból viszont én, te, ő – azaz mi tanulunk. Jártam az országot itthoni és külföldi fotókiállításaimmal, tartottam vetítettképes előadásokat minden korosztály számára. Néha itt-ott fizetség is járt érte – zsíros kenyér

lilahagymával, hozzá tea. Ilyenkor pihentem ki a hivatás nem kis fáradalmait, nappali rendelést, éjszakai ügyeletet egész járást felölelő kiszállásokat. Részt vettem megfigyelő-túrákon, kutatótáborokban. Ha kellett, magam szerveztem ilyet, részben saját zsebből. Elvállaltam felkéréseket egyetemi előadásokra, kitaláltam, megszerveztem és vezettem posztgraduális speciálkollégiumot „Terep-állattan" címen. Termékeny együttléteknek bizonyultak, néhány jó szakember született belőlük: csillogó szemű kisdiákból cikkíró profi. Ha úgy adódik, elindulok hozzájuk – tanulni. De ide tartozik, noha különös történet a Calandrella XII. kötetének megszületése. Méghozzá huszonkét esztendő mondhatni folyamatos kutatás eredményeként. Ennek nagyobbik felét egyedül végeztem, azaz dehogyis! Kirándulást kedvelő családtagok, jó barátok, lelkes amatőrök társaságában, az utolsó tíz évet pedig már „vérprofi" csapattal. Közöttük egyetemi tanár, professzor, docens, országos hírű múzeológus, „monofág" specialista (például halas, pókos, vízi bogaras, gombász, vagy mineralógus). Hadvezérként válogattam, irányítottam, „programoztam" őket, de micsoda eszközökkel! Volt szemfényvesztés, üres ígérgetés, önköltséges fuvarozás, hajcsár-módszer, vagy szemérmetlen koldulás. Összesen 22 személy esett áldozatául egyetlennek. Továbbá vadőrök, erdészek, gazdálkodók és helyi lakosok. Végeredmény? Zsákbamacskából briliáns, címe: A Rakaca-patakvidék természeti képe. Majd' 200 oldalon 31 tanulmány, amelynek hozadéka egy hazánkra nézve természettudományos tekintetben csaknem ismeretlen, ugyanakkor önálló tájképi szinten jellegzetes arculatot mutató, általunk elnevezett vidék. Új növénytársulás, itthon először megtalált gombafajok, fokozottan védett növény- és állatfajok gazdag lelőhelyeinek felfedezése. Úgy a felét magam is jegyzem, de magára az összeállt műre vagyok minden munkámnál büszkébb. Biztosan Magyarország is örül neki. Köszönöm Hölgyeim és Uraim! Jó mulatság volt nemdebár??

1. fotó: Az életműnek beillő Calandrella kötet (Fotó: Endes M.)
Photo 1. Volume of Calandrella qualifying a life's work (Photo: M. Endes)

V.O.: Ha lehet úgy fogalmazni, „egyik” hitvallásod az ismeretek megszerzésének és továbbadásának megvalósítása, a kettő minél szorosabb összekapcsolása. Nem kétséges, hogy ezt a Calandrella évkönyv lévén éred el.

E.M.: Hitvallás? Netán rögeszme? Egyre megy. De igazad van. Ezért találtam ki huszonöt évvel ezelőtt. Éppen most, negyedszázada, így ez a jubileumi kötet. Mintha a gyermekem volna, úgy szeretem. Azonban itt álljunk meg egy pillanatra. Mert a Calandrella nem csupán az enyém. Hanem a miénk és az övék – azaz mindenkié, akikhez eljut, aki kézbe veszi. Nem sikerülhetett volna idáig eljutnia, ha nincs körülötte a csapat, profi szakmabeliek, lelkes amatőrök és jószívű támogatók. De főképpen azok, akikkel kezdeni kell a sort, a cikkek írói, a szerzők, mind a kétszázheten, hozzá a hétszázhúsz megjelent munkájuk. Így kerek a világ. Azonban ez már az emberi kapcsolatok gyakran erősen szubjektív színezetű világát is érinti, ahol sok türelemre van szükség, de látod megéri.

V.O.: Az is nyílt titok, hogy van egy „totemállatod”.

E.M.: Van bizony, noha nem „mutatós”, nem nagy méretű és nem visel cifra köntöst, mégis ötven éve tart bensőségesnek mondható kapcsolatunk. Mármint az enyém vele. Nem más ő, mint hazánk egyetlen bennszülött gerinces alakja, a magyar szikipacsirta (*Calandrella brachydactyla hungarica* Horváth), amely egyúttal névadója évkönyvünknek, s képe díszíti annak borítóját. 1962-es megismerkedésünk évében még 70-80 pár élt, ma már csupán 4-5 tengeti életét lépésről lépésre haladva a kihalás felé. Pedig ő lehetne, azaz lehetett volna az igazi természeti hungarikum borok, pálinkák és labdarúgók mellett. Az eltelt pontosan ötven évet (ennél szomorúbb évforduló aligha kell egy madarásznak) végig kísérve szörnyű arra gondolni, hogy semmit sem tudtam tenni érdekében. A cikkek, előadások, illetékesekkel való tárgyalások sohasem vezettek eredményre, mindig adódott valami „fontosabb” tennivaló. Borzasztó érzés, hidd el. Pedig megírtam élettörténetét, könyvalakban. Először Németországban jelent meg, még 1970-ben. Majd itthon is „érdeklődést keltett”— máig idézik —holott hamarosan nekrológnak tekinthetjük.

V.O.: De azért sikereket is elkönyvelhetsz a természetvédelem terén.

E.M.: Ez „második” hitvallásom mottója. Ha találsz valami szépet, értékeset, azaz megóvni valót kis hazánkban, pláne eddig a természetkutatás számára jószerint ismeretlent – márpedig még ma is találhatsz – ne késlekedj. Harcmodora válogatja: kézi tusa (mondjuk: szópárbaj), kapcsolatok bevetése (soha nemesebb célért), fondorlatos utak bejárása, s talán egyebek is. Mikor, melyik taktika látszik legcélravezetőbbnek. Mert ott áll előtted a határsorompó, rajta a felírás: bürokrácia. Olykor: pénzhiány. Nemegyszer erőltettem saját kocsimba a döntésre illetékes személyt, s fuvaroztam a helyszínre, lássa saját szemével, miről is van szó. De mentem téeszekbe, állami gazdaságokba, erdészetekhez, haltenyésztőkhöz tárgyalófélként. Hogy teljes jogú személyként? Persze, hogy nem. Csak gyermekorvosként, de az ilyenkor nem számított (néha, nagy ritkán igen). Az elnök elvtárs olykor visszakérdezett, látván-hallván győzködésemet: hát mi kell neked, sas vagy kenyér? De elkészítettem a Nagykunság, Jászság és Tiszazug természetvédelmi tanulmánytervét, s jelentős mértékben feltártam a Gyöngyösi-sík, a Hevesi-sík, a Hatvani-sík, a Sajó–Hernád-sík, a Borsodi Mezőség, a Tisza-tó és a Tápióvidék természeti képét. Sokszori ottjártamat az említett kistájakon többfelé, egész pontosan tizenöt település szintű (remélem, azóta néhány közülük

„feljebb lépett”) természetvédelmi terület, egy országos szintű tájvédelmi körzet (a Borsodi-Mezőség), valamint Ágota-pusztának a Hortobágyi Nemzeti Parkhoz történő csatolása fémjelzi. Legnagyobb bánatomra, több mint tíz év leforgása alatt sem sikerült ugyanezt elérnem a Nagy-kaproson, Görbeháza mellett. Pedig azok a hivatalos személyek, akiknek megmutattam, rábólintottak – megérdemelné, mondták. Nos, nagyjából ennyit tudok felmutatni. Nem tudom eldönteni, joggal ért e a kitüntetés, de bevallom, nagyon jólesett. Akik adták, biztosan értik a dolgukat, én pedig köszönetet mondok érte mindenkinek. Végszóként elárulhatom, jól mutat az egészségügy miniszteri „Kiváló Munkáért” és a „Környezetvédelemért Aranyjelvény” medáliák mellett.

2. fotó: A szikipacsirta életéről németül (Fotó: Endes M.)
Photo 2. On the life of Short-toed Lark in German (Photo: M. Endes)

V.O.: Miska bátyám, köszönöm a beszélgetést, sok benne a tanulság, legyen az pozitív vagy negatív. Eddigi életutad egyúttal példát is mutat, hogyan lehet, hogyan kell és hogyan érdemes kutatónak lenni, legyen az ember madarász vagy más szakmában tevékenykedő. Neked pedig jó egészséget és további eredményes munkálkodást kívánok mindannyiunk és az anyatermészet javára.